

Státní okresní archiv Klatovy

Cech řezníků Sušice

1584–1858 (1887)

Inventář

EL NAD č.: 2098

AP č.: 528

Eva Havlovičová

Klatovy 2012

OBSAH

Úvod

I. Vývoj původce archivního fondu	str. 3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	str. 4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	str. 5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	str. 5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	str. 6
Seznam použitých pramenů a literatury	str. 7
Inventární seznam	str. 8

I. Vývoj původce archivního fondu

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel a od 14. století začaly vznikat cechy. Jejich vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada *mílového práva* (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a *cechovní přímus* (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád platný od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Vznik Sušice souvisel s rýžováním zlata na řece Otavě. Původní osada vznikla někdy kolem roku 790. Velmi rychle se rozrostla na městečko, které v roce 1192 získal do svého držení bavorský hrabě von Bogen. Z této doby pravděpodobně také pochází německý název

Sušice – Schüttenhofen. V roce 1273 získal Sušici český král Přemysl Otakar II. a povýšil ji na královské město. V roce 1324 potvrdil král Jan Lucemburský Sušici všechny výsady královského města. V únoru 1356 bylo Sušici Karlem IV. potvrzeno mílové právo a v září 1372 právo na výběr mytného. Jeho následovník Václav IV. rozšířil tato privilegia listinou z 15. září 1406 o konání týdenního výročního trhu od svátku Nanebevzetí Panny Marie (15. srpen) a povinným skladem pro kupce jedoucí od Hartmanic a Kvildy.

Město prosperovalo především díky obchodu se sousedním Bavorskem. Z Bavorska se dovážela hlavně sůl a Sušičtí vyváželi obilí, slad a chmel. Tento obchod současně také podpořil rozvoj řemesla a zakládání cechů. Z řemeslníků zde byli zastoupeni sladovníci, krejčí, řezníci, provazníci, pekaři, soukeníci, ševci, koželuzi, kloboučníci, tkalci, mydláři, punčocháři, hrnčíři, pasíři, mlynáři, kováři, koláři, bednáři, zámečníci, truhláři, mečíři, dále zedníci, kameníci, konváři, kominíci, lazebníci, ranhojčí, sedláři, řemenáři, barvíři, sklenáři, kožešníci atd.

Velký zlom v dalším vývoji města znamenala třicetiletá válka. Město se snažilo předejít nejhroššímu drancování tím, že se dobrovolně 27. září 1620 vzdalo generálovi Marradasovi. Dalšími pohromami byly v letech 1678–1681 mor, v roce 1707 požár, při němž vyhořelo téměř celé město a také postupný úpadek obchodu s Bavorskem. I přesto vznikaly nové cechy, či do té doby samostatné cechy se spojovaly ve společné. Podle berní ruly provozovalo v Sušici své řemeslo 36 sladovníků, 7 sládků, 25 řezníků, 15 ševců, 10 pekařů, 9 soukeníků, 7 tkalců, 6 šmejdiřů (obchodníci s drobnými mosaznými a měděnými předměty – knoflíky, přezkami, pásy, šperky) a krejčí, 5 koželuhů, 4 mydláři, 3 truhláři, kloboučníci, kováři, 2 provazníci, koláři, bednáři, tesaři, mlynáři, barvíři a po jednom krajíř, uzdař, kotlář, kožišník, lazebník, kominík, hrnčíř, knihař, pokrývač, ručnikář (výrobce ručnic), punčochář, sedlář, zedník.

Přibýly také jarmarky a výroční trhy (v úterý Svatodušní – pohyblivé svátky Svatodušní (Letnice) začínají 50 dnů po Velikonocích; na sv. Rocha – 16. srpen; na sv. Františka Serafínského – 4. říjen; na pondělí po Třech králích (6. leden); dále pravidelný pondělní dobytčí trh probíhající od Květné neděle (6. neděle postní, neděle před Velikonocemi) do sv. Martina (11. listopad)). Pravidelný trh na obilí, ovoce, zeleninu a jiné produkty pro každodenní potřebu probíhal každé pondělí a pátek.

Řeznický cech patřil k jednomu z nejdůležitějších a také z nejbohatších. Řezníci poráželi dobytek, maso pak zpracovali na jednotlivé části a nakonec prodávali. Prodej probíhal buď přímo na trzích nebo v tzv. masných krámech. V Sušici se masné krámy společně s chlebnými, které sloužily pekařům, nacházely v části sušického náměstí za radnicí. Během své existence několikrát vyhořely. V roce 1707 a v roce 1839, kdy byly zcela zničeny. Masné krámy získaly náhradní objekt v místě dnešní Poštovní ulice, chlebné krámy nebyly již obnoveny. V roce 1929 bylo rozhodnuto o stržení masných krámu i sousední budovy (dřívější Měšťanské besedy), na jejich místě byla v letech 1929-1930 vystavena spořitelna, která zde sídlí dodnes.

Řeznický cech v této podobě existoval až do zániku cechovní soustavy v roce 1859, kdy dle živnostenského řádu z 20. prosince 1859, s platností od 1. ledna 1860, byly také v Sušici založeny živnostenské spolky a cechovní soustava byla zrušena.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Sušice z Muzea města Sušice do Okresního archivu v Sušici došlo 8. června 1959 pod př. č. 194 a 195/59. Předávací protokol se nedochoval. Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného

archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nedochovaly. K částečnému zpracování cechovních archiválií došlo v roce 1954 archivářem V. Holým. V roce 1964 došlo k dalšímu uspořádání archivářkou V. Holou, během něhož byly z AF vyčleněny archiválie živnostenských společenstev.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie pocházejí z časového období 1584–1858 (1887). Nejstarší dochovanou archiválií je suplikace Adama Pretlíka (1584), nejmladší záznamy nalezneme v registrech učňů a tovaryšů (do 1887).

Archiválie jsou psány v češtině i v němčině, jedná se o 5 listin, 4 úřední knihy, 1 fascikl a 1 pečetidlo. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem, mírně plísněmi, knihy jsou okousány od hmyzu a hlodavců. Úplnost fondu je torzovitá. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,16 bm. Tvoří jej 13 inv. čísel. Při inventarizaci nebyla provedena žádná vnitřní skartace.

Původní AF Cechy Sušice EL NAD 1452, kde byly zařazeny všechny cechy ze Sušice, byl přejmenován na AF Cech sladovníků Sušice a pomocí vnitřních změn z něho bylo dále vyčleněno 17 samostatných archivních fondů.

AF Cech řezníků Sušice, EL NAD 2098 vznikl vnitřní změnou č. 7/1452 z 24. února 2012, kdy byly z AF Cech sladovníků Sušice, EL NAD 1452, přesunuty archiválie (5 listin, 4 úřední knihy, 1 pečetidlo a svazek spisů) z let 1584-1858 (1887), celkem 0,16 bm.

Dochovaná cechovní registra (inv. č. 6) jsou vhodná k restaurování. Jejich kožená vazba se rozpadá a část knihy je zcela rozkousána od hlodavců.

Archiválie uvedené pod inv. č. 1 – 4 byly zařazeny mezi listiny vzhledem k významu, který pro původce ve své době měly; inv. č. 1 pro bezprostřední souvislost s inv. č. 2. V případě inv. č. 3 (opis listu z roku 1480 pořízený královskou kanceláří v Praze pravděpodobně v roce 1615) lze předpokládat, že byl přílohou k odpovědi císaře Matyáše ze 14. prosince 1615 (inv. č. 4).

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Z dochovaného archivního materiálu je z badatelského hlediska velmi zajímavá suplikace Adama Pretlíka, řádně vyučeného řezníka, který se do řeznické rodiny i přiženil, jenž se snažil stát řádným členem cechu. Ovšem cechmistři a mistři řezníci v Sušici byli proti a jako překážku vstupu do cechu mu stanovili naprosto nereálný poplatek – 30 kop grošů stříbrných. Obvyklá taxa v té době činila 5 kop stříbrných grošů. Adam Pretlík se proti tomu snažil odvolat u představených města. V radě ovšem zasedali i řezníci a proto nic nepořídil. Nakonec se dovolával spravedlnosti u císaře Rudolfa II., kde nakonec uspěl.

Velmi zajímavé jsou také dochované artikule s kolorovaným vyobrazením cechovního znaku, jehož podoba odpovídá i dochovanému stříbrnému pečetidlu. V červeném okrouhlém štítu stojí proti sobě dva oděnci v kyrysu s otevřenou helmou. Oba mají u pasu připásané meče. Na ramenech mají opřenou stříbrnou mříž ze dvou prutů vodorovných a třech prutů svislých. Postava vpravo má v pravé napřažené ruce řeznickou širokou sekeru ostřím dolů a postava vlevo drží sekeru přes levé rameno ostřím nahoru obě jako k seknutí připravené. Pod

mříží je stříbrný lev stojící na zadních nohách jako ke skoku připravený. Hlavu má obrácenou vpravo s vyplazeným jazykem. Zadní nohy má opřené o nohy oděnců. Na opisu je latinský nápis SIGILLUM. LANIONUM.SUTICENSIVM (PEČEŤ ŘEZNÍKŮ SUŠICKÝCH).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2012 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová.

Klatovy 5. 12. 2012

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Klatovy. *Archiv města Sušice*, EL NAD 564.

SOkA Klatovy. *Společenstvo řezníků a uzenářů Sušice*, EL NAD 618.

SOkA Klatovy. *Živnostenské společenstvo potravní Sušice*, EL NAD 617.

Literatura

BARTOŠOVÁ, Jana. *Zmizelé Čechy Sušice*. Praha – Litomyšl : Nakladatelství Paseka 2007. ISBN 978-80-7185-842-3.

GABRIEL, J. A.. *Královské město Sušice a jeho okolí*. Praha : 1868.

Dr. HAAS, Antonín. *Berní rula svazek 28, kraj Prácheňský II. díl*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství 1954.

Historie a současnost podnikání na Klatovsku, Sušicku a Horažďovicku. Žehušice : Městské knihy s. r. o., 2001.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny 2005. ISBN 80-7106-709-1.

KUMPERA, Jan. *Dějiny západních Čech od pravěku do poloviny 18. století*. Plzeň : Nakladatelství Ševčík 2004. ISBN 80-7291-108-2.

LOSOS, Ludvík. *Historická knižní vazba. Sborník příspěvků k dějinám vazby a k metodice ochrany historických knižních vazeb*. Liberec : Severočeské muzeum v Liberci 1963.

NODL, Martin, ŠMAHEL, František. *Člověk českého středověku*. Praha : Argo 2002. ISBN 80-7203-448-0.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. číslo	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn.
I. Listiny			
1	<p>1584, březen 5., Sušice Suplika Adama Pretlíka, měšťana a řezníka v Sušici podána císaři Rudolfu II., aby byl přijat za spolumistra do cechu řeznického, který se tomu brání.</p> <p>orig. papír, 30,8 x 20,6 cm, česky</p>		L 1
2	<p>1584, listopad 3., Praha Císař Rudolf II. odpovídá na supliku Adama Pretlíka, vydává rozhodnutí, aby ho cechmistri cechu řeznického přijali mezi sebe za svého spolumistra.</p> <p>orig. papír, 29,6 x 20,8 cm, česky, přitištěná císařská pečeť pod papírovým krytem, na listu je také císařský vodoznak a vlastnoruční podpis Rudolfa II.</p>		L 2
3	<p>[1615], Praha Opis listu Vladislava II., který byl vydán 8. března 1480 v Praze, a kterým obnovuje a schvaluje řády, práva, svobody a obyčeje cechu řeznického v Sušici, a také v Klatovech a v městech okolních.</p> <p>opis papír, 20,7 x 31,6 cm, česky</p>		L 3
4	<p>1615, prosinec 14., Praha Císař Matyáš odpovídá kladně na žádost sušických řezníků, podanou prostřednictvím purkmistra a konšelů města Sušice, aby jim udělil cechovní artikule jako cechu řeznickému v Domažlicích.</p> <p>orig. papír, 20,7 x 30,1 cm, česky, zbytky poškozené a přelámané císařské pečeti pod papírovým krytem, na listu je také císařský vodoznak a vlastnoruční podpis Matyáše</p>		L 4
5	<p>1616, srpen 25., Praha Císař Matyáš uděluje artikule cechu řeznickému v Sušici. (na listině kolorované vyobrazení cechovního znaku řezníků)</p> <p>orig. pergamen, 61,5 x 73,2 cm, plika 5,5 cm, česky, přivěšená císařská pečeť na žluté kroucené šňůrce</p>		L 5

Inv. číslo	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn.
II. Knihy			
6	Registra mistrů, učňů a tovaryšů (včetně příjmů, vydání, poplatků) kožená vazba, 33,6 x 21,7 cm, česky, německy, velmi potrhané a poškozené od hmyzu	1743-1811	K 1
7	Registra učňů a tovaryšů kožená vazba, 24,3 x 19,4 cm, německy, potrhané a poškozená vazba	1840-1858 (1887)	K 2
8	Registra porážek volů papírová vazba, 23,2 x 17,9 cm, německy	1797-1801	K 3
9	Kniha počtů papírová vazba, 36,5 x 22,7 cm, německy, potrhané	1811-1851	K 4
III. Spisy			
10	Obecné guberniální nařízení pro cechy řeznické v království českém	1791	C 1
11	Mistrovské listy	1800-1857	C 1
12	Vysvědčení a tovaryšské listy	1812-1856	C 1
IV. Typáře			
13	Cech řezníků Sušice – stříbrné pečetidlo, kulaté, rukojeť stříbrné sklopné křídélko, průměr 43 mm, výška 30 mm, v pečetním poli znak cechu řeznického (dva ozbrojenci s řeznickými sekerami, mezi nimi dole lev), opis: °S LANIOLORV CONS ORCI IN SVSSICZ předpokládaná datace pečetidla je odvozena od data vydání cechovních artikulí císařem Matyášem 25. srpna 1616 (inv. č. 5), kdy cech současně získal svůj cechovní znak a pečetidlo	[1616]	T 1

Název archivní pomůcky:	Cech řezníků Sušice
Značka archivního fondu:	CŘ Sušice
Časový rozsah:	1584-1858 (1887)
Počet evidenčních jednotek:	7 (5 listin, 4 úřední knihy, 1 fascikl, 1 pečetidlo)
Počet inventárních čísel:	13
Rozsah v bm:	0,16 bm
Stav ke dni:	5. 12. 2012
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 5. 12. 2012 - č.j. SOAP/040-0889/2012